

Gravning af et nyt Udløb fra Flade Sø

ved Begyndelsen af det 17. Århundrede.

ved Kaptajn K. C. Rockstroh,

Arkivar i krigsministeriet.

DET er et mærkeligt Faktum, at omkring År 1600 og År 1700 rasede Sandflugten samtidig på omtrent alle mod vest eller nordvest vendende danske Kyster, både i Jylland og på Sjælland med flere af Øerne.

For Sjællands Vedkommende har man nogenlunde sikre Efterretninger om denne Sandflugt for visse Egne, navnlig for Kysten nord for Frederiksværk, hvor hele Egnen forandrede Karakter i Løbet af omtrent et Århundrede som Følge at Sandflugten. Med stor Anstrængelse fik man her Sandfygningen dæmpet omkring År 1600, men 100 År senere rasede Fygningen igen og værre end før. Atter fik man dog Bugt med den, og denne Gang solidere end tidligere.

Under Sandfygningen vættede Sandet i den nævnte Egn af Sjælland ind over den store Indsø Arresø, Danmarks største Indsø, stemmede Vandet op, så at dette oversvømmede de frugtbare Strækninger inde i Landet, og samtidig stoppede Sandet Søens gamle Udløb mod Vest, så at man med et væddigt Arbejde måtte grave et helt nyt Løb på et andet Sted.

På ganske lignende Måde var det gået et Århundrede før med Flade Sø nord for Vestervig. Flyvesandet vættede fra Nordvest ind over Søen og stoppede samtidig det hidtidige og eneste Udløb ”ved Agger af Søen (d.v.s.: Flade Sø) og udi Limfjorden”, som det gamle Dokument siger.

At Flade-Ørum Sø - og dermed Thylands Hovedvanddrag lige oppe fra Sjørring Sø - i gammel Tid har haft Udløb ved Agger i Stedet for som nu ved Tåbel og Krik¹) synes at være næsten ganske glemt eller upågtet af ældre og yngre topografisk-historiske Forfattere, men det er altså sikkert nok.

Ifølge Tingsvidne af Hassing Herreds Ting 15. December 1614 skulde nogle nævnte Bønder ”granske og syne”, hvad der af Vestervig Klosters Gods i Agger Sogn ”som er forderuett aff Sand” . . . ”Da befandtes meget af samme Gods at være ganske fordærvet af Sand i Aggergårde (2 nævnte Mænd), i Ålumgårde (3 Mænd), i Vesteragger (21 Mænd) og wid Kierchen . . . ”²). Og ifølge Ørum Lens Regnskaber begyndte man fra År 1615 at give en Del Bønder ”Afkortning” (Afslag) i deres Afgifter på Grund af Sandflugt - bl. a. til Mænd i

”Thuorup”, ”Skiffuerklit”³), i Hestekjær, i Sønderby i Tved Sogn, i Sønderklit, i Øster Vandet o.s.v. Det samme var Tilfældet i 1618, da en Del Bønder får Afslag ifølge Hans Majestæts Missive (Befaling) til ”gode Mænd” om at besigte, hvad Skade Bønderne har lidt af Sandflugt og Vand.

I Foråret 1620 drog imidlertid den bekendte Claus Då til Ravnstrup⁴) på Sjælland som Lensmand ind på Vestervig Kloster, og han har snart indset, at der måtte handles hurtigt og kraftigt, for at ikke Sand og Vand ganske skulde tage Overhånd og ødelægge alt der i Egnen. Sammen med sin jævnaldrende Nabo og Lensmand på Ørum Slot Tønne Friis til Hesselager på Fyen, der Året i Forvejen var bleven Lensmand deroppe, har Claus Då været omkring for at undersøge Forholdene, og herefter indsendte de to Herrer en ”Supplikation” til Kongen med Forslag om, hvad der burde gøres. Efter den Tids Skik har sikkert de to Herrer grundig rådført sig med Bønderne i Egnen om, hvorledes Sagen skulde gribes an, så at man kan gå ud fra, at hvad der foresloges var Udtryk for den almindelige Mening i Egnen.

Dette første Forslag kender vi imidlertid ikke, da det mentes at være bleven ”forlagt” i Kancelliet eller hos Kongen Christian den Fjerde havde jo så meget i Hovedet af både den ene og den anden Slags, at han godt kan have sat Indstillingen overstyr - i ethvert Fald: der kom intet Svar. Derfor indsendte da de to Lensmænd i December samme År (1620) samtidig og i Fællesskab ny Beretning og Forslag til Kongen og Brev til Kongens Kansler, Christian Friis til Kragerup, om det samme. Det hjalp. I Januar 1621 udstedtes der Ordre i Overensstemmelse med de to Lensmænds Forslag; det nye Udløb blev gravet, og det gør Tjeneste endnu 300 År efter.

Desværre kan vi ikke oplyse noget om Arbejds Gang, men må indskrænke os til at gengive de to Aktstykker, der endnu er bevarede.

Claus Då's og Tønne Friis' Skrivelse, dateret Vestervig Kloster den 27. December 1620, lyder (med noget forandret Tegnsætning):

Wii epterschreffne Claus Då til Raunstrup och Tønne Frisz til Hesselager giffuer vnderdanigste tilkiende, huorledes at en Søe, kaldes Fladsøe wed Vesteruig Closter och Ørrum Slott liggendes, er nu nogen thid siden formedelst Sandflugt dett gamble Lob wed Agger, aff Søenn oc vdi Limbfjorden igen lutt. Så Søen derudoffuer formedelst meget Wand er

¹ Krik var også i gammel Tid en ret betydningsfuld Skibsplads, og i Årene straks efter 1600 ses Stedet at være bleven benyttet i stigende Grad, hvilket kan følges deraf, at Fartøjerne måtte betale ”Rorspenge” og Indførselstold af udenlandsk (tysk) Øl. I Sommeren 1622 løb således ikke mindre end 22 Skuder ind fra alle Dele af Riget.

² Vestervig Klosters Lens Regnsk. 1610-26; Bilag til 1613-14.

³ Det kan ikke angives, hvor dette Sted lå. Det nævnes ikke i Traps Danmark etc.

⁴ Senere Rigsråd og Rigsadmiral. Hans Lensbrev på Vestervig Kloster Len er dateret 31. Marts 1620.

tilvoxtt, at iche alleniste Closterens Fischerj deroffuer er slett øde, Mens end ochså Ørum Slott samt Westeruig och Ørum Bønder och Tjenere på Agger och Enng stoer Schade och Affbreck er wederfaret Kong. Maitts. Eiendomb till forkortning, item Ørum Mølle, som schiulder 4 Lester miell och ½tønde Åll, gandsche står i Bagfloed, med andet miere Incommotitet det medfører. Huorfore det endeligen giøris fornøden, at samme Søe vj thide på en bedere och beleigliere Sted will vdkastis och vdgraffuis. Och eptersom wi selfuer dend Leilighed haffuer seet och till grunde forfaret, haffuer wi fornummet och befunden, at dend iche vdi det gamble Lob igienn kand bliffue vdgraffuit och vdkast for offuerflodige Sannd, mens meget bedere og beleigliere ved enn Bye som kaldes Thobbell, eptersom wi det selfuer nochsom haffuer forfaret och wdspuert. Och efftersom til same Arbed enn stoer Antall Folck will behøffuis, Da er woris Vnderdanigste Begiering, att Konng. Maitts. nådigste wille beuilge och forordene, att alle Hans Maitts. Tienere i Thye till Westeruig och Ørum liggendis, samt de neste omliggende Tienere til Bougling⁵) Slott motte same Søe wdkaste och wed en grøfft forferdige, och det vj thide, førend dend widere får offuerhånd wdi frembthiden støre schade at forekomme.⁶)

(Påskrift på Bagsiden: Claus Då och Tønne Friiss Indlagde om Fladesiøe at wdgraffue. er breffue herom wdgangen Haffni æ 19 January Anno 1621.)

Befalning till bønderne i Westeruig Closter och Ørum slots lene och en part i Bøfflung leen at udgraffue Fladesøe.

Cliristianus quartus: Helsze eder alle vore och Cronens bønder och thienere vdi Thye, som ligge og theene till Westeruig Closter och Ørumb slottis lene, såuellsom en partt off Bøfflung Slotts thenere, som der nest omkring boendis ehre, euindeligen med gud och wor nåde: Wider att efftersom oss vnderdaanigst forberettis och tilkiendegiffues, huorledis Fladsøe wed for^{ne} Westeruig Closter och Ørumb Slott liggendis, skall for nogen tid siden formedelst Sandfiugt det gamble løb wed Agger aff søen og vdi Limbfjord igien lugt, så Søen dervdoffuer formedelst møgit wand skall were tiluext . . . Så beede wi eder alle och enhuer sierdeles strengeligen biude och befale, at nar i derom aff wore leensmend⁷)

(Historisk Årbog for Thisted amt 1916, side 116-120)

⁵ Bøvling Len: Landskabet syd for den vestligste Del af Limfjorden.

⁶ Indkomne Breve til Danske Kancelli 27. December 1620.

⁷ Jyske Registre 1613-23, Fol. 352.